

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

_____ ЗП.В.01 Усвідомлене батьківство _____
(шифр і назва навчальної дисципліни)
Освітньо-професійна програма Дошкільна освіта _____
(шифр і назва напрямку підготовки)
спеціальність 012 Дошкільна освіта _____
(шифр і назва спеціальності)
спеціалізація _____
(назва спеціалізації)
факультет філології та масових комунікацій _____
(назва факультету)

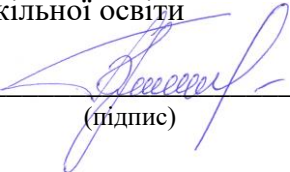
Робоча програма з навчальної дисципліни «Усвідомлене батьківство» для здобувачів I курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти, освітньо-професійної програми Дошкільна освіта, спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Розробник: Брежнєва Олена Геннадіївна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри дошкільної освіти

Протокол від “ 27 ” серпня 2020 року, №1

Завідувач кафедри дошкільної освіти

_____ (підпис) (О.Г. Брежнєва)
(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <u>01 Освіта/Педагогіка</u> (шифр і назва)	<u>За вибором</u>	
Модулів – 2	ОП Дошкільна освіта Спеціальність: <u>012 Дошкільна освіта</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		3-й	3-й
Індивідуальне навчально-дослідне завдання		Семестр	
Загальна кількість годин 90 год.		6-й	6-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента - 9	Освітній рівень <u>Другий (магістерський) рівень</u>	Лекції	
		16	6
		Практичні, семінарські	
		14 год.	6 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		60 год.	78 год.
		Індивідуальні завдання:	
20 год.			
Вид контролю:			
залік			

Примітка:

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 25/75

для заочної форми навчання – 75/25

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: Сформувати елементарну батьківську компетентність, базис для утворення психологічної складової усвідомленого батьківства. Підвищити рівень компетентності потенційних батьків у догляді, вихованні та розвитку дітей, сприяти формуванню та розвитку усвідомленого батьківства. Сприяти розвиткові творчого мислення, забезпечити розвиток практичних умінь раціонального планування власної програми усвідомленого батьківства.

Завдання:

- ❖ Забезпечити ознайомлення студентів з теоретико-практичними засадами батьківсько-дитячих відносин.
- ❖ Сприяти формуванню батьківської компетентності, забезпечити оволодіння практичними навичками сімейного виховання.
- ❖ Надати здобувачам вищої освіти знання про особливості розвитку дитини, специфічні особливості дитинства як соціокультурного феномену.
- ❖ Сформувати навички і прийоми конструктивної взаємодії з дітьми до 7 років на рівні сімейного виховання.
- ❖ Познакомити із методами спілкування, управління стресом та подолання конфліктних ситуацій в сфері батьківсько-дитячих відносин.
- ❖ Забезпечити розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей студентів у вирішенні практичних завдань в полі батьківсько-дитячих взаємовідносин.
- ❖ Прищепити студентам навички самостійної науково-творчої діяльності у конструюванні індивідуальної програми розвитку батьківства; спонукати до ретельного осмислення власного життя та ставлення до своїх дітей;
- ❖ Забезпечити розвиток ініціативи, здатності застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності.
- ❖ Стимулювати студентів до самоосвіти та самовдосконалення, розширити теоретичний кругозір і ерудицію в галузі сімейного виховання і батьківсько-дитячих відносин.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі

Навчальна дисципліна «Усвідомлене батьківство» входить до вибіркової компоненти ОП Дошкільна освіта – навчальні дисципліни загальної підготовки/навчальні дисципліни вільного вибору студента (Вивчається на I курсі у 2-му семестрі).

Передумови для вивчення дисципліни

Вивчення навчальної дисципліни «Усвідомлене батьківство» базується на основі вивчення наступних дисциплін: педагогіка загальна, педагогіка дошкільна, психологія дитяча, фахові методики.

Результати навчання

У результаті засвоєння навчальної дисципліни «Усвідомлене батьківство» здобувачі вищої освіти другого (магістерського) рівня освіти мають набути таких компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК-1 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; проявляти ініціативу і приймати доцільні та відповідальні рішення в проблемних ситуаціях; діяти в нестандартних ситуаціях і нести соціальну й етичну відповідальність за прийняті рішення;

ЗК-2 Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;

ЗК-3 Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК-4. Здатність оволодівати новими сучасними знаннями в межах навчального курсу.

ЗК-5. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-6. Здійснення безпечної діяльності.

ЗК-7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; володіти практичними способами пошуку наукової і професійної інформації з використанням сучасних комп'ютерних засобів, хмарних технологій, баз даних і знань;

ЗК-8 Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. Досконало володіти всіма стилями і жанрами усного і письмового мовлення для комунікації з суб'єктами освітнього процесу, з різними соціальними і професійними групами.

Фахові, предметні компетентності (ФК):

ФК-6 Здатність здійснювати просвітницьку діяльність з метою підвищення психолого-педагогічної компетентності вихователів, батьків, громадськості.

ФК-7 Здатність до організації співпраці закладу дошкільної освіти з різними соціальними інституціями, категоріями фахівців до партнерства з батьками;

ФК-8 Здатність здійснювати нормативно-правове регулювання діяльності закладу дошкільної освіти,

керуючись законодавчими документами та основами професійної етики.;

ФК-9 Здатність до самоосвіти,

самовдосконалення, самореалізації в професійній діяльності та до конкурентної спроможності на ринку праці.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Вступ. Культурно-історичні і духовні традиції у загальній культурі батьківства. Дитинство як соціокультурний феномен.

Тема 1. Вступ. Завдання курсу, характеристика фахових компетентностей. Вимоги до оцінювання.

Тема 2. Теоретичні засади проблеми формування батьківської культури: огляд наукових досліджень.

Змістовий модуль 2. Психолого-педагогічні засади батьківсько-дитячих відносин

Тема 1. Сімейне виховання: сучасні підходи.

Тема 2. Організація життя дитини в сім'ї.

Тема 3. Виховання дітей в особливій сім'ї.

Змістовий модуль 3. Усвідомлене батьківство – запорука радісного дитинства (практичний аспект).

Тема 1. Психологічний клімат сім'ї.

Тема 2. Форми роботи вихователя з сім'єю.

Тема 3. Профілактика і розв'язання сімейних конфліктів.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		го	л	п	лаб	інд		с.р.	го	л	п	лаб	інд
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1													
Змістовий модуль 1. Вступ. Культурно-історичні і духовні традиції у загальній культурі батьківства. Дитинство як соціокультурний феномен (30 годин, 1 кредит)													
Тема 1. Вступ. Завдання курсу, характеристика фахових компетентностей. Вимоги до оцінювання.	10	2	-	-	-	8	10	-	-	-	-	10	
Тема 2. Теоретичні засади формування батьківської культури: огляд наукових досліджень.	20	4	2	-	1	14	20	2	2	-	1	16	
Разом за змістовим модулем 1	30	6	2	-	1	22	30	2	2	-	1	26	
Змістовий модуль 2. Психолого-педагогічні засади батьківсько-дитячих відносин (30годин, 1 кредит)													
Тема 1. Сімейне виховання: сучасні підходи.	6	2	-	-	2	4	8	-	-	-	2	8	
Тема 2. Організація життя дитини в сім'ї.	12	2	6	-	2	4	11	-	2	-	2	9	
Тема 3. Виховання дітей в особливій сім'ї.	12	4	4	-	2	4	18	2	-	-	2	9	
Разом за змістовим модулем 2	30	8	10	-	6	12	30	2	2	-	6	26	
Змістовий модуль 3. Усвідомлене батьківство – запорука радісного дитинства (практичний аспект) (30 годин, 1 кредит)													
Тема 1. Психологічний клімат сім'ї.	10	2	2	-	1	6	10	2	-	-	1	8	
Тема 2. Форми роботи	11	2	2	-	1	7	11	-	2	-	1	9	

вихователя з сім'єю.												
Тема 3. Профілактика і розв'язання сімейних конфліктів	9	2	-	-	1	7	9	-	-	-	1	9
Разом за змістовим модулем 3	30	6	4	-	3	20	30	2	2	-	3	26
Усього годин	90	18	10	-	10	62	90	6	6	-	10	78
Модуль 2												
ІНДЗ	20		-	-	-	-	20		-	-	-	-
Усього годин	90	20	16	-	10	54	90	6	6	-	10	78

5. Теми лекційних занять:

Модуль 1 - Вступ. Культурно-історичні і духовні традиції у загальній культурі батьківства. Дитинство як соціокультурний феномен (30 годин, 1 кредит) - 6/2 години

№ п/п	Назва теми	Кількість годин денна/заочна
1	Вступ. Значення і завдання курсу «Усвідомлене батьківство», характеристика фахових компетентностей. Вимоги до оцінювання. План 1. Мета, завдання навчальної дисципліни 2. Характеристика загальних і фахових компетентностей здобувачів вищої освіти. 3. Особливості організації навчання з навчальної дисципліни «Усвідомлене батьківство». 4. Вимоги до оцінювання.	2/-
2	Теоретичні засади проблеми формування батьківської культури: огляд наукових досліджень. План 1. Виховання як культуру відповідний процес. 2. Ретроспективний аналіз різних концепцій дитинства. 3. Особливості сучасної сім'ї.	4/2

Модуль 2 – Психолого-педагогічні засади батьківсько-дитячих відносин – 8/2 годин

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Сімейне виховання: сучасні підходи План 1. Батьківство як соціокультурний феномен. 2. Правові основи сімейного виховання. 3. Сімейне виховання дитини дошкільного віку і його значення. 4. Батьківські орієнтири, стратегії і стилі виховання.	2/-

2	<p align="center">Організація життя дитини в сім'ї</p> <p align="center">План</p> <ol style="list-style-type: none"> Створення сприятливих умов виховання і навчання дітей в сім'ї. Статеворольове виховання в сім'ї. Статеве поведінка, спілкування членів сім'ї. Жіночі і чоловічі першооснови у сімейному вихованні. 	2/-
3	<p align="center">Виховання дітей в особливій сім'ї</p> <p align="center">План</p> <ol style="list-style-type: none"> Особливості багатодітних і неповних родин. Розпад сім'ї, розлучення, особливості виховання дітей у неповних сім'ях: правові основи виховання. Проблеми і труднощі сімейного виховання – соціокультурні, психологічні, педагогічні. 	4/1

Модуль 3 – Усвідомлене батьківство – запорука радісного дитинства (практичний аспект) – 4/2 годин

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	<p align="center">Психологічний клімат сім'ї.</p> <p align="center">План</p> <ol style="list-style-type: none"> Поняття про психологічний клімат сім'ї. Основні характеристики сприятливого несприятливого психологічного клімату в сім'ї. Стійкість шлюбу як соціально-психологічна проблема. Розлучення батьків і його вплив на дітей. 	2/1
2	<p align="center">Форми роботи вихователя з сім'єю.</p> <p align="center">План</p> <ol style="list-style-type: none"> Масові форми роботи вихователя з сім'єю: лекторії, батьківські збори, батьківські конференції, зустрічі за «круглим» столом, «Дні відкритих дверей». Групові форми роботи вихователя з сім'єю: практикуми для батьків, робота з батьківським активом, групові батьківські збори. Індивідуальні консультації для батьків. 	2/1
3	<p align="center">Профілактика і розв'язання сімейних конфліктів</p> <p align="center">План</p> <ol style="list-style-type: none"> Аналіз складних життєвих ситуацій різних категорій сімей Володіння навичками самостійного отримання, обробки і аналізу формації в галузі сімейних конфліктів. Профілактика і розв'язання сімейних конфліктів. 	2/1

5. Теми семінарських занять:

Модуль 1 - Вступ. Культурно-історичні і духовні традиції у загальній культурі батьківства. Дитинство як соціокультурний феномен (30 годин, 1 кредит) - 2/2 години

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
-------	------------	-----------------

1	Кровно споріднена сім'я, полігамний шлюб. Нормативна дохристиянська модель сім'ї, християнська модель сім'ї. Стили ставлення до дітей в історії сімейного виховання.	2/2
---	---	-----

Модуль 2 – Психолого-педагогічні засади батьківсько-дитячих відносин – 4/2 годин

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Криза сучасної сім'ї. Кодекс законів України про шлюб та сім'ю.	2/-
2	Сімейні правила. Стандарти (стереотипи) взаємодії. Сімейні міфи. Сімейні стабілізатори, традиції і ритуали, сімейні цінності.	2/2
3	Типи вирішення сімейних проблем.	4/2

Модуль 3 – Усвідомлене батьківство – запорука радісного дитинства (практичний аспект) – 8/2 годин

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Методи підвищення педагогічної культури батьків. Технології ефективної взаємодії дітей і батьків	4
2	Створення сприятливих умов виховання та навчання дошкільнят в сім'ї. Режим дня дошкільника. Включення дітей в різноманітну діяльність родини: трудову, дозвільної, спортивну, пізнавальну.	2
3	Типи неправильного виховання, вплив порушень сімейних відносин на психічний розвиток дітей.	2

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ. Завдання курсу, характеристика фахових компетентностей. Вимоги до оцінювання.	6/10
2	Теоретичні засади проблеми формування дошкільної зрілості: огляд наукових досліджень.	8/16
3	Компонентна структура базових особистісних якостей старших дошкільників: показники та критерії оцінювання.	7/8
4	Психолого-педагогічні особливості розвитку інтелектуальних і моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку.	8/9
5	Теоретичні аспекти розвитку вольових, перцептивних і морально-оцінних якостей дітей старшого дошкільного віку.	7/9
6	Тематичний підхід до формування базових особистісних якостей у дітей старшого дошкільного віку.	7/8
7	Провідні принципи реалізації виховних завдань в освітньому	9/9

	процесі сучасного ЗДО.	
8	Дидактичні форми, методи, засоби формування базових особистісних якостей у дітей старшого дошкільного віку.	8/9
	Разом	60/78

7. Індивідуальні завдання (ІНДЗ)

1. Розробка схеми «Етапи сімейних відносин», складання таблиці «Класифікація подружніх конфліктів».
2. Складання синквейну до понять «сприятливий психологічний клімат в родині», «несприятливий психологічний клімат в родині».
3. Складання таблиці «Класифікація подружніх конфліктів».
4. Складання таблиці «Педагогічні методи виховного впливу».
5. Проведення міні-дослідження: проаналізувати і описати приклади методів виховного впливу на дітей в сучасній практиці виховання.
6. Складання синквейну до понять «контроль як метод впливу», «сімейне виховання».
7. Складання таблиці «Напрями роботи з сім'єю».
8. Складання порівняльної таблиці «Моделі допомоги сім'ї: педагогічна модель, діагностична модель, соціальна модель, медична модель, психологічна (психотерапевтична) модель допомоги» з визначенням їх переваг і недоліків.
9. Розробити практичні ситуації з теми «Конфлікти у відносинах між батьками і дітьми» за схемами: «Батьки-діти», «подружжя і їх батьки».
10. Скласти тематику практикумів для батьків. Розробити план одного практикуму.

8. Методи навчання

У процесі навчання будуть використані наступні методи: лекції з використанням наочності, навчальні ігри, лабораторні заняття, складання таблиць, схем, метод проектів, написання рефератів, есе, інтерв'ю, тощо.

9. Критерії оцінювання

В основі модульного контролю з навчальної дисципліни «Усвідомлене батьківство» лежить накопичення оцінок (балів) за певний період навчання. Цей період включає різні види діяльності студента: роботу на семінарських заняттях, виконання тестів, модульних контрольних робіт, написання рефератів, підготовку творчих завдань та інше. Сума балів виступає в ролі кількісного показника якості роботи кожного студента. За основу оцінювання досягнень студентів використана 100 - бальна шкала. Робоча програма передбачає розподіл цих балів між модулями. Викладання навчального курсу «Усвідомлене батьківство» реалізується через **змістові** і **функціональні** модулі. **Змістових** модулів – два, вони відображують повний обсяг матеріалу за розділами і темами дисципліни. За кожний змістовий модуль студент має набрати певну кількість балів. Функціональні модулі, у свою чергу, дозволяють викладачеві забезпечити всебічний контроль і оцінювання навчальних досягнень студентів. Оцінювання результатів навчальної діяльності студентів відбувається у межах кожного функціонального модуля.

10. Засоби оцінювання

Нижче у таблиці показані три функціональні модулі: модуль 1- включає три змістові модулі, за якими проводиться тестування знань студентів; модуль 2 – виконання індивідуального навчально-дослідного завдання і модуль 3 - підсумкова атестація (залік).

Модуль 1 - поточного тестування - передбачає відпрацювання студентами матеріалу лекцій, семінарських занять за трьома змістовими модулями, а також проведення тестування наприкінці кожного змістового модуля. Модуль 2 - індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) - передбачає перевірку і захист роботи за певною темою. Модуль 3 - підсумкова атестація – передбачає виконання студентами комплексного тесту за матеріалом курсу «Усвідомлене батьківство». Максимальна сума балів за вивчення всієї дисципліни – 100 балів. Максимальна сума балів за виконання кожного функціонального модуля становить: за перший модуль - 50 балів; другий модуль (ІНДЗ) – 20 балів; третій модуль - підсумкова атестація – 30 балів. Підсумкова атестація передбачає виконання студентами варіативних завдань. Кожен студент отримує свій варіант за програмою курсу, який містить:

- комбінований тест;
- відповідь на одне питання теоретичного характеру;
- захист творчого, розробленого студентом самостійно.

Максимальна кількість балів за підсумкову атестацію – 30 балів. Бали розподіляються між трьома завданнями: 10 балів - за виконаний тест, 10 - балів за відповідь на теоретичне питання; 10 балів – захист творчого завдання.

По завершенні вивчення навчальної дисципліни встановлюється рейтинг знань студента в межах 100 бальної шкали. Підсумкова оцінка за вивчення навчальної дисципліни визначається за такою шкалою:

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Залік

Поточне тестування та самостійна робота								Сума
Змістовий модуль № 1		Змістовий модуль №2			Змістовий модуль № 3			
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T 8	
10	10	10	10	10	10	10	20	100

T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю

			повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Методичне забезпечення навчального курсу «Усвідомлене батьківство» включає опорні конспекти лекцій, навчально-методичне забезпечення дисципліни, нормативні документи, ілюстрації, таблиці, схеми.

13. Рекомендовані джерела інформації

1. Авдеева Н.Н. Зависимость типа привязанности ребенка ко взрослому от особенностей их взаимодействия. Психологический журнал. 1999. 20 № 1.
2. Авдеева Н.Н. Формирование привязанности матери к ребенку в период беременности. Вопросы психологии. 1997. №4, №6.
3. Баженова О.В., Баз Л.Л., Копыл О.А. Готовность к материнству. Выделение факторов, условий психологического риска для будущего развития ребенка. Синапс. 1993. № 4
4. Базовий компонент дошкільної освіти (2021) Науковий керівник: Т.О.Піроженко, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Баєр О.М., Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л.П., Косенчук О.Г., Корнєєва О.Л., Лисенко Г.М., Левінець Н.В., Машовець М.А., Мордоус І.О., Нерянова С.І., Піроженко Т.О., Половіна О.А., Рейпольська О.Д., Шевчук А.С. — К.: Видавництво. 37 с.
5. Бех І. Д. Виховання особистості: [у 2 кн.] / кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади / І. Д. Бех / [ред. О. І. Цибульська]. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
6. Боулби Дж. Привязанность. М., 2003.
7. Брутман В.И., Варга А.Я. Хамитова И.Ю. Влияние семейных факторов на формирование девиантного поведения матери // Психологический журнал. № 2, 2000, с. 79 – 87.
8. Варга А.Я. Типы родительского отношения. Самара, 199.
9. Вовчик-Блактитна О.О. Дитина у контексті сучасних соціокультурних тенденцій виховання // Практична психологія та соціальна робота. - № 9. - 2008. - С. 1–5.
10. Гуманістичне виховання дітей дошкільного віку в контексті інноваційної педагогічної діяльності: [монографія] / За наук. ред. Т. І. Поніманської, І. М. Дичківської]. Рівне : Волинські береги, 2012. 208 с.
11. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: монографія / А. М. Богущ, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш, С. М. Курінна, І. П. Печенко; Наук. ред. А. М. Богущ; За заг ред. Н. В. Гавриш. – Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.
12. Захарова Е.И. Личностные изменения, связанные с появлением ребенка. Журнал Практического психолога. 2003. №4-5.
13. Захарова Е.И. Опыт родительства и личностное развитие в зрелости. / Перинатальная психология и психология родительства, 2007, № 4, стр 69-85.
14. Захарова Е.И. Родительство как ресурс личностного развития в зрелости // Труды кафедры возрастной психологии факультета психологии МГУ, Выпуск 1-2007, с.
15. Захарова Е.И., Строгалина А.И. «Особенности принятия родительской позиции»// Психологическая диагностика №4, 2005
16. Захарова Е.И., Кукушкина Н.В. Особенности ценностно-смысловой сферы женщин,

- ожидающих ребенка // Перинатальная психология и психология родительства № 1, 2005
17. Карабанова О.А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования. М., 2008
 18. Кон И.С. Ребенок и общество. М., 1988
 19. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід) / О.Л.Кононко. - К.: СтилоС, 2000. - 336 с.
 20. Кошелева А.Д., Алексеева А.С. Динамика и коррекция материнского отношения. М. 1997
 21. Крайг Г., Бокум Д. Психология развития. СПб. 2006
 22. Крутий К. Освітній простір дошкільного навчального закладу: Монографія: У 2-х ч.- Частина перша.- Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2009.- 320с.
 23. Ладивір С. О. Особистість дошкільника: надії та перспективи розвитку: науково-методичний посібник / С.О.Ладивір. - Житомир: Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, Житомирський обласний інститут післядипломної пед. освіти, 2003. - 175 с.
 24. Лидерс А.Г. Психологическое обследование семьи. М., 2006
 25. Лисина М.И. Проблемы онтогенеза общения. М.,1986
 26. Лукшина Э.А. Образ будущей семьи в сознании воспитанников интерната и полноценных родительских семей // Национальный психологический журнал, 2011, областного университета серия «Психологические науки», 2012, №3
 27. Психология родительства. Подходы, проблемы, методы исследования / под ред. Е.В.Куфтяк. Кострома: Изд-во КГУ им.Н.А.Некрасова, 2006. 144 с.
 28. Спиваковская А.С. Как быть родителями. М., 1986
 29. Филиппова Г.Г. Психология материнства и ранний онтогенез. М.1999
 30. Чодору Н. Воспроизводство материнства. М., 2006
 31. Шульга Т.И., Антипина М.А. Эмоциональная среда семьи как фактор развития
 32. Эйдемиллер Э.Г., Добряков И.В., Никольская И.М. Семейный диагноз и семейная психотерапия. С-Пб, 2006
 33. Энциклопедия психологических тестов. Личность. Мотивация. Потребность. Под. ред. А.Карелина, М. 1997.
 34. Berns V., Nay F. eds The Different Faces of Motherhood. New York, 1998. №1